

KS. BOLESŁAW KUMOR

DOROCZNY ZJAZD POLSKO-AMERYKAŃSKIEGO TOWARZYSTWA HISTORYCZNEGO (1977 r.)

W dniach 26-28 XII 1977 r. odbył się doroczny zjazd Polsko-Amerykańskiego Towarzystwa Historycznego (Polish-American Historical Association) w Dallas (Teksas) w ramach kongresu historyków amerykańskich (American Historical Association). Równocześnie w ramach tegoż Towarzystwa odbyło swój doroczny zjazd Amerykańskie Katolickie Towarzystwo Historyczne (The American Catholic Historical Association). Według relacji miejscowych do Dallas przybyło na kongres przeszło 3 000 historyków, w tym stosunkowo duża liczba księży i zakonnic.

Polsko-Amerykańskie Towarzystwo Historyczne zostało założone w 1942 r. i początkowo odbywało swoje doroczne zjazdy z reguły w większych skupiskach polonijnych i niezależnie od Amerykańskiego Towarzystwa Historycznego; jednakże od kilkunastu lat ze względów propagandowych i prestiżowych zjazdy te są urządzone łącznie z Amerykańskim Towarzystwem Historycznym w tym samym miejscu i w tym samym hotelu. W 1977 r. przewodniczyła Towarzystwu s. Ellen Marie Kuźnicki ze zgromadzenia sióstr felicjanek z Villa Maria College w Buffalo, N. Y. Towarzystwo ma trzech wiceprzewodniczących: pierwszym z nich był prof. Joseph W. Wiczerzak z Bronx Community College w Bronx N. Y., drugim — ks. Leonard F. Chrobot z St. Marys College w Orchard Lake, Mich. i trzecim — Anna Cienciąła z University of Kansas w Lawrence. Sekretarzem Towarzystwa był zastąpiony kustosz Muzeum Polskiego w Chicago, ks. Donald Biliński OFM., zaś skarbnikiem — s. Clarent Marie OSF z Chicago. Sekretarzem wykonawczym i trzeba to podkreślić *spiritus movens* całego Towarzystwa jest ks. M. J. Madaj, archiwariusz archidiecezji chicagowskiej i profesor w St. Mary of the Lake Seminary w Mundelein.

Ze wspomnianej 3-tysięcznej rzeszy historyków amerykańskich w posiedzeniach Polsko-Amerykańskiego Towarzystwa Historycznego brało udział od 27 do 35 osób, z czego około połowę stanowili księża i zakonnice. Tę stosunkowo szczupłą reprezentację historyków polonijnych usprawiedliwiano faktem, że zjazd miał miejsce w odległym od skupisk polonijnych Dallas. Według bowiem zestawu D. S. Wandycza z Yale University (New Haven), około 50 historyków polskiego pochodzenia pracuje obecnie na uniwersytetach i wyższych college'ach amerykańskich¹. Z polskich historyków z kraju brał udział w zjeździe autor opracowania. Obrady toczyły się wyłącznie w języku angielskim, chociaż olbrzymia większość uczestników znała stosunkowo dobrze język polski.

¹ D. S. Wandycz. *Register of Polish American scholars, scientists, writers and artist*. New York 1969 s. 73.

W przeddzień otwarcia zjazdu, który odbywał się w luksusowym Fairmont Hotel, w godzinach wieczornych odbyło się posiedzenie zarządu Towarzystwa z udziałem 13 osób. Gospodarzem zjazdu wybrano ks. Johna Yantę z San Antonio, pochodzącego z rodziny pierwszych osadników polskich w Panna Maria (Teksas). Nowym przewodniczącym Towarzystwa na rok 1978 został wybrany prof. J. W. Wiczerzak z Bronx Community College w Nowym Jorku. Na posiedzeniu tym wysłuchano stosunkowo licznych sprawozdań z działalności i spraw finansowych Towarzystwa i na wniosek prof. D. S. Buczka przedyskutowano jego profil („historyczne”, czy „socjologiczne”); do zagadnienia tego postanowiono powrócić na zjeździe w 1978 r. Ks. M. J. Madaj poinformował zebranych o afiliacji PAHA (Polish American Historical Association) do American Historical Association. Z ważniejszych osiągnięć Towarzystwa należy wynotować opracowanie i wydrukowanie indeksu do 35 roczników „Polish American Studies” (na łamach „Polish American Studies” 34:1977), opracowanie większej monografii przez dra Sandberga na temat Polish American Community, której wydania ma podjąć się Towarzystwo. Ks. dr Jacek Przygoda (z Queen of the Angels Seminary w San Ferdinando) poinformował zebranych o sprawie publikacji *Who's and Who in California among the Poles*.

Po uroczystym otwarciu zjazdu (27 XII) pierwszej sesji obrad przewodniczył ks. dr L. F. Chrobot z Orchard Lake (Michigan). Program tej sesji przewidywał zasadniczo dwa referaty i dwa koreferaty. Pierwszy referat pt. *Historyczna geografia polsko-amerykańskich instytucji kościelnych; problemy i perspektywy* wygłosił prof. Daniel S. Buczek z Fairfield University. Referat miał charakter metodologiczny i w oparciu o doświadczenia polskiego Instytutu Geografii Historycznej Kościoła w Polsce przy KUL postulował podjęcie szerokiej ankiety i opracowanie geografii parafii polonijnych w Stanach Zjednoczonych. Referent nie podjął zagadnienia badań nad instytucjami, związanymi z polską parafią, takimi jak: bractwa i towarzystwa kościelne, ochronki, szkoły i szpitale.

Referat drugi ks. M. J. Madaja pt. *Organizacja polskich parafii w Chicago* omówił rozwój historyczny polskich parafii w Chicago od drugiej połowy XIX stulecia do ok. 1930 r. na tle rozwoju miasta. Tylko do 1915 r. w archidiecezji chicagowskiej było już 48 parafii polskich, które liczyły 375 000 katolików Polaków, wśród których duszpasterzowało 121 księży polskich. Warto tu dodać, w parafiach tych działało 47 szkół polskich z 582 nauczycielami i 30 145 dziećmi. Przy parafiach tych istniało 630 bractw i towarzystw kościelnych, które liczyły 52 342 członków².

Koreferaty do obydwóch referatów przygotowali Jay P. Dolan z Notre Dame University i jezuita dr Anthony Kuźniewski z Jesuit School of Theology. Koreferenci podkreślili dużą wartość wypowiedzi prof. D. S. Buczka, natomiast nieco krytyczniej odnieśli się do drugiego referatu ze względu na jego faktograficzne ujęcie. W dyskusji zabrał głos m.in. również podpisany. W wystąpieniu swym przedstawił krótko polskie doświadczenia w zakresie geografii historycznej Kościoła, jako że dwie jego prace zainicjowały publikacje naukowe z tego zakresu³. Opierając się na doświadczeniach

² Z. A. Czernicki. *Schematyzm Kościoła rzymsko-katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*. Kraków 1925 s. 300.

³ Por. *Archidiecezja sudecka. Opracowanie materiałów źródłowych do Atlasu historycznego Kościoła w Polsce*. Lublin 1964 ss. 286 (odb. z: ABMK 1964 T. 8-9); *Prepozytura Tarnowska*.

badawczych nad parafiami polskimi w stanie Connecticut stwierdził on, że prace nad podobną tematyką dla parafii polskich w Stanach Zjednoczonych niestety muszą pójść nieco w innym kierunku, a to ze względu na podstawę źródłową. Dotąd bowiem prawie żadne archiwum diecezjalne w Stanach Zjednoczonych nie jest uporządkowane i żadne z nich nie jest udostępnione dla badań naukowych, chociaż mogą one posiadać niezwykle cenne materiały do tego rodzaju zagadnień (w formie tzw. rocznych raportów o stanie organizacyjno-demograficzno-finansowym poszczególnych parafii polskich). Były one wysyłane z parafii do kurii diecezjalnych każdego roku. Tymczasem diecezje amerykańskie w przeciwieństwie do diecezji polskich nie zadbały o uporządkowanie tych materiałów. Co więcej diecezje amerykańskie prawie nie posiadają z XIX stulecia schematyzmów diecezjalnych, a wydawane obecnie są niezwykle ubogie w informacje i nie posiadają żadnych not historycznych⁴.

Nie lepsza jest też sytuacja w archiwach parafialnych. Na tym odcinku z reguły nie jest dobrze, a w wielu wypadkach wprost tragicznie. Archiwa parafialne są nie tylko nieuporządkowane⁵, ale w bardzo częstych wypadkach rozproszone, a nawet jak stwierdził ks. D. Biliński z Chicago, są często prawie puste i nie zawsze posiadają nawet pełny zespół ksiąg metrykalnych.

W takim też kontekście autor niniejszego opracowania wysunął postulat, by badania w tym zakresie oprzeć na tak zwanych „srebrnych” i „złotych książeczkach”, wydanych przez poszczególne parafie polskie w Stanach Zjednoczonych z okazji srebrnego, lub złotego jubileuszu ich istnienia. Wydaje się tedy, że zamiast postulowanej przez prof. D. Buczka ankiety, należałoby przystąpić do gromadzenia tego rodzaju „srebrnych” i „złotych” książeczek ze wszystkich parafii polskich w Stanach Zjednoczonych.

Trzeciej sesji obrad (28 XII przed południem), której przewodniczył ks. dr Jacek Przygoda z San Ferdinando w Kalifornii, dano jako główny temat *Polacy w Teksasie*. W tym zakresie wygłoszono dwa referaty. Pierwszy pt. *Ludwik W. Sandusky, rodowity mieszkaniec Teksasu* przygotował prof. Kenneth F. Neighbours z Midwest State University. Autor przedstawił w referacie historię polskiej rodziny Sadowskich w Teksasie; współcześni przedstawiciele tej rodziny wzięli udział w omawianej sesji. Bardziej interesujący był referat prof. T. Lindsaya Bakera (Texas Tech University) pt. *Ślązacy Polacy w Teksasie w okresie wojny domowej i odbudowy w Stanach Zjednoczonych*. Autor, który przeprowadzał również kwerendę źródłową w archiwach polskich, omówił w referacie głównie te jednostki polskiej parafii Panna Maryja w Texas, które zostały powołane do kawalerii i piechoty w czasie wojny domowej w latach 1861-1865. Koreferaty do obydwóch referatów wygłosili: Barbara A. Ledbetter, archiwistka z Fort Belknap (Tex.) i Franciszek C. Kajeński, pułkownik emerytowany armii amerykańskiej z El Paso (Teksas).

Opracowanie materiałów źródłowych do Atlasu historycznego Kościoła w Polsce. Lublin 1966 ss. 92 (odb. z: ABMK 1966 T. 12-13).

⁴ Por. *Connecticut Catholic Directory 1974*. Hartford 1974 s. 21 nn.

⁵ Wspaniałym wyjątkiem pod tym względem jest Archiwum Parafii Świętego Krzyża w New Britain, gdzie dzięki trosce ks. prał. Jana Wodarskiego archiwum parafialne zostało scalone, uporządkowane i zinwentaryzowane przez autora opracowania.

W czasie „prezydialnego obiadu”, któremu przewodniczył nowy przewodniczący Polsko-Amerykańskiego Towarzystwa Historycznego dr J.W. Wieczerzak, ustępujący przewodniczący, s. Elen Marie Kuźnicki (felicjanka) wygłosiła referat pt. *Historyczne perspektywy polsko-amerykańskich szkół parafialnych*.

Czwartej sesji Towarzystwa (28 XII po południu) przewodniczyła dr Bernardine Pietraszek z De Paul University, a jej temat brzmiał: *Polsko-amerykańska Kobieta*. Na tej sesji wygłoszono 3 referaty. Pierwszy z nich pt. *Współcześni pionierzy społeczni: Jane Addams i Josephine Dudzik* przygotowała A. M. Knawa OS z Chicago, drugi pt. *Kobieta polsko-amerykańska a wspólnoty* wygłosiła J. Wtulich-Garland z Baltimore, a trzeci – *Trzy oblicza Ewy. Status kobiety we wspólnocie polsko-amerykańskiej* pióra prof. Th. J. Napierkowski z University of Colorado. Dwa koreferaty przygotowały panie Marie Swiecicka-Ziemiarek z Temple University i Helen Wojniusz ze State University of New York (Cortland).

Po referatach i koreferatach wywiązała się dość ożywiona dyskusja. Poruszono w niej m.in. zagadnienie większej propagandy dla polskich działaczy społecznych jak Matka Józefa Dudzik. Tu prof. R. Vansword-Borski z Alabama University wskazał na przykład zorganizowanej i umiejętnie przeprowadzonej propagandy przez Amerykanów włoskiego pochodzenia na rzecz „Matki emigrantów włoskich” św. Franciszki Ksawery Cabrini i stwierdził, że „bez polskiej kobiety nie byłoby polskiej parafii w Ameryce”. Wśród dyskutantów zabrał głos również ks. B. Kumor, który opierając się na przykładzie polskich parafii w Connecticut omówił rolę polskiej kobiety w towarzystwach kościelnych, w parafialnej akcji charytatywnej w okresie wczesnej emigracji i wielkiego kryzysu gospodarczego i w podtrzymywaniu polskich tradycji narodowych i religijnych itp. I tym razem zebrani wyrazili postulat, by koniecznie w pracach nad Polonią amerykańską częściej wykorzystywać archiwalia parafii polonijnych.

Z okazji zjazdu ks. J. Yanta zorganizował wycieczkę do najstarszej osady polskiej w Ameryce Panna Maryja (Teksas), gdzie obecnie istnieje nadal polska parafia, zrzeszająca około 100 polskich rodzin, z których większość mówi i rozumie po polsku. W olbrzymiej hali Fairmont Hotel w Dallas urządzone kiermasz najnowszych publikacji naukowych z zakresu historii, wydawanych przez amerykańskie centra badań i uniwersytety. W ogromnej mierze tematyka prezentowanych książek odnosiła się do XIX i XX w. w większości do problemów historycznych krajów anglosaskich. Polskiego historyka mogła zainteresować książka *Introduction to the History of Polish Cultur* (Vol. 1: *From the Beginning until 1506*) autorstwa prof. R. C. Vansworda-Borskiego z Alabama University w Birmingham.